

CLUSTER 1. VALORI FUNDAMENTALE

CRITERIUL POLITIC

Funcționarea Instituțiilor Democratice

Nivelul de aliniere a actelor UE (componenta FDI)

32010L0013	32024L1069	32023H2836
32023H2829	32024L1069	
32022H0758	32024R0900	

verde (transpus total), *galben* (transpus parțial), *alb* (netranspus)

INTRODUCERE

În structura instituțională a statelor, Uniunea Europeană (UE) se concentrează pe funcționarea instituțiilor politice, pe echilibrul puterilor între principalele organe în stat, responsabilitățile autorităților și cooperarea între ele. Guvernanța democratică este fundamentul sistemului de valori și standarde al UE. Republica Moldova, în calitate de stat candidat, trebuie să se asigure că are un sistem de guvernare în care instituțiile funcționează în conformitate cu procesele și normele democratice, atât în interiorul acestora, cât și în interacțiunea între ele. Acest exercițiu presupune respectarea pluralismului politic, o societate civilă activă, stat de drept și alegeri democratice, un dialog instituționalizat și democratic între toți actorii la nivel național. De asemenea, este necesar un cadru viabil pentru dialog politic dintre majoritate și opoziție, un mecanism transparent pentru procedurile legislative, participarea incluzivă a societății civile care implică consultări, audieri publice și mecanisme de feedback ce permit exprimarea opiniilor în raport cu reformele/măsurile propuse.

Existența unor instituții democratice este semnificativă atât pentru etapa aderării la UE, atunci când rolul acestora este crucial în îndeplinirea cerințelor de aderare, precum și ulterior, când capacitatea acestora trebuie să garanteze legitimitatea proceselor în cadrul statului membru UE.

Acțiunile setate rezultă din prioritățile strategice de fortificare a capacităților instituționale și din necesitățile de transpunere/implementare a acquis-ului. Acțiunile din subcapitolul Funcționarea Instituțiilor Democratice sunt structurate în trei blocuri tematice: Proces electoral, Funcționarea Parlamentului într-o societate democratică și Rolul societății civile.

PROCESUL ELECTORAL

1. Prezentare generală a situației

Dreptul electoral este un drept fundamental prevăzut în Constituția Republicii Moldova, care garantează cetățenilor posibilitatea de a participa la viața politică prin exprimarea votului și prin candidarea la funcții eligibile. Exercițarea acestui drept este un pilon al democrației, permițând cetățenilor să influențeze direct deciziile politice și direcția în care se îndreaptă societatea.

Potrivit Art. 38 din Constituția RM „*Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege. Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii*”.

Codul electoral mai prevede, în preambul, că statul garantează exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral. Art. 3 din Cod, statuează că cetățenii RM pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

În RM sunt organizate și desfășurate alegeri pentru Parlament, pentru funcția de Președinte al RM, pentru autoritățile administrației publice locale, alegeri regionale, precum și referendumuri. Referendumurile pot fi locale (locale și pentru demiterea primarului ales) și republicane (constituțional, legislativ, consultativ și pentru demiterea Președintelui RM).

După 1993, Comisia Electorală Centrală (CEC) se constituia pentru o perioadă determinată ori de câte ori se organizau alegeri, iar după finalizarea fiecărui scrutin atribuțiile componentelor expirau. Adoptarea Codului electoral la 21 noiembrie 1997 a permis reunificarea tuturor actelor legislative referitoare la alegerile prezidențiale, parlamentare, locale și a referendumurilor, fiind unificate toate procedurile electorale. În baza Codului electoral, a fost înființată Comisia Electorală Centrală ca organ de stat cu statut permanent, pentru organizarea și desfășurarea alegerilor și referendumurilor.

CEC este o autoritate publică independentă și apolitică, înființată pentru realizarea politicii electorale. Potrivit modificărilor electorale din anul 2011 legate de componența și modalitatea de numire a membrilor, CEC este constituit din 9 membri: 1 membru este desemnat de către Președintele RM, ceilalți 8 sunt desemnați de către Parlament, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției. Componența nominală a Comisiei se confirmă prin hotărâre a Parlamentului, cu votul majorității deputaților aleși. Reforma electorală din 2022, inițiată de CEC și promovată de Parlament, a adus modificări și în procedura de numire în funcție a membrilor CEC, anume pentru a diminua din suspiciunile de afiliere politică invocate de diverse forțe politice pe parcursul a peste 20 ani. Astfel, începând cu 2026, după finalizarea actualului mandat al Comisiei, organul electoral suprem va fi constituit din 7 membri desemnați de mai mulți subiecți cu acest drept (Parlament - 4 persoane, dintre care 2 din partea majorității, 1 de la opoziție și 1 din partea societății civile și câte un membru de la CSM, Guvern, la propunerea MAI, și Președintele țării). Membrii CEC sunt inamovibili și nu pot fi membri ai partidelor și ai altor organizații social-politice.

Potrivit legii, CEC are misiunea de a asigura organizarea și desfășurarea alegerilor, supravegherea și controlul respectării prevederilor legale privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. Principalele atribuții ale Comisiei, în perioada electorală se referă la: constituirea și coordonarea activității organelor electorale ierarhic inferioare; înregistrarea concurenților electorali; înregistrarea observatorilor; distribuirea mijloacelor financiare necesare organizării

alegerilor; colectarea, sistematizarea, analiza și verificarea rapoartelor privind finanțarea campaniilor electorale prezentate de concurenții electorali sau participanții la referendum și rapoartelor privind finanțarea grupurilor de inițiativă; informarea alegătorilor; instruirea funcționarilor electorali; pregătirea și distribuirea documentelor și materialelor electorale; asigurarea întocmirii și verificării listelor electorale; examinarea cererilor și contestațiilor; colectarea informațiilor cu caracter electoral; totalizarea rezultatelor votării etc. În perioada dintre alegeri, CEC este responsabil de: perfecționarea practicii și legislației electorale; elaborarea regulamentelor/instrucțiunilor; elaborarea programelor de instruire; gestionarea Registrului funcționarilor electorali; actualizarea Registrului de stat al alegătorilor; implementarea programelor de educație civică etc.

CEC poate aplica sancțiuni pentru a garanta corectitudinea și transparența alegerilor, protejând atât drepturile cetățenilor, cât și integritatea procesului electoral. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a asigura egalitatea de șanse a competitorilor dar și a menține încrederea publicului în democrație. În perioada electorală, cea mai dură sancțiune poate fi anularea înregistrării concurentului electoral, iar între alegeri, de la aplicarea avertismentelor sau amenzilor pentru nerespectarea normelor privind finanțarea politică până la solicitarea de dizolvare a unui partid politic.

Potrivit evaluării oferite de către Comisia Europeană, organizarea alegerilor din RM este, în general, satisfăcătoare.

Alegerile locale generale din 2023 s-au desfășurat în conformitate cu prevederile noului Cod electoral, care a fost aliniat într-o mare măsură la standardele internaționale. Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional privind aderarea la UE din 20 octombrie 2024, precum și alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 au fost gestionate corespunzător, în pofida unei ingerințe externe fără precedent, potrivit OSCE/ODIHR. Organizația a concluzionat că scrutinul parlamentar a fost competitiv și a oferit alegătorilor o opțiune clară între alternative politice, în ciuda tuturor provocărilor.

1.1. Cadrul legislativ

Legislația națională a RM este codificată într-o singură lege, Codul electoral, care reglementează organizarea tuturor tipurilor de scrutine, fapt care permite o mai simplă unificare a noilor practici electorale, spre exemplu eventualele alegeri pentru Parlamentul European. Totodată, procesul electoral din RM este reglementat de Constituția RM; Codul administrativ; Codul contravențional; Codul penal; Legea privind partidele politice; Legea cu privire la conceptul Sistemului informațional automatizat de stat "Alegeri"; Legea cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor; Legea privind implementarea parțială a votului prin corespondență. Totodată, prevederi aplicabile în procesul electoral sunt reglementate și în: Legea cu privire la publicitate; Legea privind administrația publică locală; Legea privind statutul alesului local; Decretele șefului statului; Hotărârile și ordonanțele Guvernului RM; Hotărârile Curții Constituționale; Actele organelor din unitatea cu statut juridic special; Actele normative ale autorităților administrației publice locale.

Analizând cadrul legal național aferent domeniului electoral, se constată că standardele internaționale în domeniul drepturilor omului sunt transpuse într-o măsură considerabilă.

Actualizarea cadrului normativ electoral reprezintă o activitate constantă și inevitabilă, determinată de dinamica proceselor electorale organizate și de nevoia de a răspunde noilor realități și progreselor tehnice înregistrate. În special, analizele post-electorale și concluziile desprinse din scrutinele anterioare constituie o sursă esențială de identificare a curențelor legislative și de formulare a soluțiilor viabile pentru îmbunătățirea procedurilor electorale. În același timp, amintim asupra priorităților strategice la nivel național privind continuarea consolidării procesului de armonizare a legislației electorale și celei conexe domeniului electoral cu legislația Uniunii Europene. Impactul acestui proces este resimțit, în mod particular, în contextul implementării standardelor preluate în cadrul unui exercițiu electoral organizat, astfel că alegerile parlamentare din septembrie 2025 au fost o bună premisă în acest sens. Scrutinul prezidențial din 2024 a demonstrat vulnerabilitatea autorităților publice în fața sarcinii de a face față unei campanii de fraudare a alegerilor și de corupere a alegătorilor. Mecanismele și instrumentele de combatere a corupției electorale aplicabile la acel moment s-au dovedit a fi insuficiente pentru contracararea acestui fenomen. Prin urmare, intervenția statului în vederea eficientizării instrumentelor în cauzele privind infracțiunile de corupție electorală, dar și a perfecționării procedurilor legale împotriva acțiunilor care pot avea o conexiune directă sau indirectă cu mecanismele utilizate în cadrul fenomenului corupției electorale, a fost catalogată drept acțiune iminentă.

Principalele intervenții în legislația electorală și cea conexă au ținut de amendarea Codului electoral nr.325/2022 și a Legii nr. 294/2007 privind partidele politice. Adoptarea legii nr.130/2025 s-a bazat în mare parte pe recomandările formulate de misiunile naționale și internaționale de observare a alegerilor, pe cele mai bune practici în aplicarea normelor electorale, precum și pe jurisprudența relevantă a Curții Constituționale care, în cadrul examinării rezultatelor alegerilor, a scos în evidență anumite deficiențe de ordin normativ cuprinse în Codul electoral și a atras atenția asupra necesității remedierii acestora. Obiectul de reglementare a legii de modificare s-a axat pe ajustarea unor noțiuni din Codul electoral, extinderea termenelor electorale pentru garantarea unui proces electoral eficient, transparent și bine organizat, consolidarea reglementărilor privind finanțarea campaniilor electorale în vederea prevenirii abuzurilor și protejării integrității procesului electoral, digitalizarea unor procese electorale, inclusiv utilizarea listelor de subscripție și listelor electorale electronice, precum și aplicarea semnăturilor electronice pe acestea, în contextul dezvoltării tehnologiilor informaționale.

Prin Legea nr. 100/2025 au fost operate un șir de modificări într-o listă de acte normative ce conțin reglementări relevante și mecanisme pentru combaterea fenomenului corupției electorale și a unor aspecte conexe acestui fenomen.

Astfel, intervențiile au vizat legea penală în sensul înăsprii răspunderii penale pentru coruperea alegătorilor sau falsificarea rezultatelor votării, în situațiile în care aceste fapte se comit în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale. Au fost operate un șir de modificări la Codul de procedură penală, având drept scop eficientizarea examinării cauzelor privind infracțiunile de corupție. Modificările operate au vizat și legislația contravențională, fiind revăzute componentele faptelor contravenționale în domeniul electoral, precum și înăsprirea sancțiunilor pentru săvârșirea acestora, inclusiv intervenția legislativă în sensul stabilirii suplimentare a modalității de înregistrare video a buletinului de vot.

Modificările la Legea nr. 294/2007 privind partidele politice au vizat și prevederile referitoare la mecanismul de înregistrare a partidelor politice, astfel încât această procedură să nu fie o simplă procedură administrativă desfășurată exclusiv de Agenția Servicii Publice, ci să presupună un mecanism mai complex de examinare a situației cu privire la viitorul partid care se solicită a fi înregistrat. În particular, aceasta ar presupune o verificare extinsă, încă de la momentul constituirii partidului, a aspectelor legate de potențiala conformitate a acestuia prevederilor Legii nr. 294/2007. Scopul amendamentelor ce au vizat prevederile Legii nr. 294/2007 pe partea înregistrării modificărilor și completărilor statutului și programului partidului politic, precum și a listei persoanelor vizate de Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, a fost justificată de necesitatea îmbunătățirii transparenței și eficienței acestui proces. Includerea datelor despre persoanele care cad sub incidența Legii nr. 133/2016 asigură o mai bună monitorizare a integrității acestora. În plus, transmiterea rapidă a informațiilor către Comisia Electorală Centrală și Autoritatea Națională de Integritate garantează supravegherea eficientă a activității partidelor.

Modificările aduse legislației electorale și celei conexe, în special cele după organizarea ultimului scrutin național, au servit drept circumstanțe pentru demararea și desfășurarea de către Comisia Electorală Centrală a activităților aferente aducerii în concordanță a actelor sale normative. În total, au fost ajustate 17 regulamente și instrucțiuni, iar alte 7 acte normative au fost expuse într-o nouă redacție.

Digitalizarea procesului electoral

În vederea sporirii transparenței, accesibilității și eficienței proceselor electorale, CEC a dezvoltat și pus la dispoziția cetățenilor mai multe instrumente și platforme moderne de informare și interacțiune. Acestea au rolul de a oferi alegătorilor posibilitatea de a-și planifica participarea la vot, de a obține informații oficiale și actualizate, precum și de a contribui la buna desfășurare a scrutinului:

1. Serviciul „Înregistrarea Prealabilă” - destinat alegătorilor din străinătate care intenționează să participe la vot. Prin intermediul acestei platforme, cetățenii pot notifica CEC despre intenția de a vota în afara țării, facilitând astfel procesul de planificare a deschiderii secțiilor de votare în funcție de numărul estimativ de alegători dintr-o anumită regiune și identificarea mai exactă a zonei în care acestea urmează a fi amplasate.
2. Serviciul „Înregistrarea pentru Votul prin Corespondență” - creat pentru a le oferi alegătorilor din străinătate o alternativă suplimentară și comodă de exercitare a dreptului de vot. Cetățenii au putut solicita participarea la vot prin corespondență, o opțiune care sporește gradul de incluziune electorală și asigură posibilitatea exercitării dreptului constituțional și în condițiile în care distanța față de secția de votare ar reprezenta un impediment.
3. Subsistemul Informatic „Lista de Subscripție Electronică” - care permite colectarea semnăturilor de susținere a candidaților la funcții electice, în format digital.
4. Modul „Contestații Electorale” - prin intermediul căruia, persoanele interesate pot depune electronic contestații privind organizarea și desfășurarea alegerilor, acțiunile sau inacțiunile organelor electorale ori ale concurenților electorali.

1.2. Cadrul administrativ

Potrivit prevederilor Codului electoral, în exercitarea atribuțiilor sale, CEC se conduce de principiile imparțialității și neutralității politice, dispune de independență organizațională, funcțională, operațională și financiară. În vederea realizării politicii electorale, CEC poate constitui instituții publice sau alte structuri organizaționale. În relațiile cu autoritățile oficiale ale statelor străine, CEC acționează în limitele competenței sale. CEC poate să participe la activitatea organismelor internaționale de profil și să devină membru al acestora.

CEC este asistată de un aparat al cărui structură și efectiv-limită se aprobă de către Comisie. Personalul Aparatului este compus din funcționari publici, supuși reglementărilor Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, dar și personal contractual care desfășoară activități auxiliare, supus reglementărilor Codului muncii al RM nr. 154/2003. Prin reforma electorală din 2022, a fost asigurată funcționarea permanentă și a consiliilor electorale de circumscripție de nivelul II, prin intermediul președinților acestor organe care activează permanent și fac parte din Aparatul de lucru al CEC. Personalul Aparatului este numit sau angajat în funcție de către președintele CEC.

În vederea realizării politicii electorale în corespundere cu modificările legislative în partea ce ține de permanentizarea activității președinților consiliilor electorale de circumscripție de nivelul al doilea, certificarea obligatorie a funcționarilor electorali, precum și punerea în aplicare a votului prin corespondență ca metodă alternativă de vot, de asemenea, în legătură cu necesitatea asigurării activităților privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, care implică implementarea și monitorizarea unui set extins de reglementări, politici și standarde europene, a fost modificată structura și mărit efectivul-limită al Comisiei cu 5 unități, inclusiv prin instituirea funcției de Secretar general al CEC.

CEC este fondatorul Centrului de instruire continuă în domeniul electoral, care deține statut de instituție publică și realizează activități de instruire, educație, cercetare și informare în domeniul electoral. Certificarea formării/specializării în domeniul electoral reprezintă o procedură de atestare a cunoștințelor și competențelor în domeniul electoral, realizată de CICDE în conformitate cu regulamentul aprobat de CEC. După punerea în aplicare a prevederilor regulamentare și realizarea procesului de certificare, precum și elaborarea Sistemului informațional pentru certificare în domeniul electoral (SICDE), pe parcursul anului 2025 au fost organizate 565 de examene, dintre care 182 s-au desfășurat în sălile de examinare virtuale (online). La examene s-au prezentat 9570 de candidați, dintre care 7764 au promovat examenul și au obținut certificatul de calificare. Rata de promovare a examenului per sesiune a constituit 82,3%.

Potrivit sistemului de management electoral, în afară de CEC, mai sunt constituite Consiliile electorale de circumscripție de nivelul II care, cu excepția consiliilor electorale de circumscripție constituite pentru secțiunile de votare din afara țării și pentru localitățile din stânga Nistrului, reprezintă organe electorale cu caracter permanent, în persoana președinților. Ceilalți membri sunt desemnați în perioada electorală. Consiliile electorale de circumscripție de nivelul I și Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare se constituie și funcționează doar în perioada electorală.

Conform legislației naționale, Curtea Constituțională confirmă rezultatele alegerilor parlamentare,

prezidențiale și a referendumurilor republicane și validează mandatele deputaților și a șefului statului. Consiliile electorale de circumscripție au competența de a confirma rezultatele alegerilor locale și a referendumurilor locale, precum și de validare a mandatelor aleșilor locali, iar în cazul unui dezacord persoanele vizate pot solicita verificarea legalității acestor decizii în instanțele de judecată. Așa cum CEC nu are drept de inițiativă legislativă, propunerile pentru modificarea, completarea cadrului legal electoral sunt promovate prin intermediul Guvernului și/sau prin intermediul platformei parlamentare.

Controlul legalității procesului electoral este asigurat de către sistemul judiciar: Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile.

Având în vedere necesitatea menținerii unei comunicări eficiente între autoritățile publice centrale implicate în organizarea alegerilor, a fost decisă crearea a șase grupuri de lucru interinstituționale, în contextul scrutinului parlamentar din septembrie 2025. Scopul acestei acțiuni este de a asigura o coordonare eficientă, integrată și transparentă între instituțiile cu responsabilități relevante pentru buna organizare și desfășurarea alegerilor, facilitând un cadru de cooperare operativă între CEC și alte instituții ale statului, în vederea prevenirii, depistării și soluționării prompte a eventualelor probleme. Astfel, prin dispoziția Președintelui CEC au fost create următoarele grupuri de lucru interinstituționale: pentru pregătirea și realizarea unei comunicări strategice, în vederea verificării candidaților la alegeri, privind coordonarea acțiunilor specifice finanțării grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale ale concurenților electorali, pentru asigurarea funcționalității și securității sistemelor informaționale ale CEC, în vederea asigurării desfășurării alegerilor parlamentare în secțiile de votare din străinătate, pentru asigurarea desfășurării alegerilor în secțiile de votare pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului.

Uniformitatea procedurilor electorale impune necesitatea revizuirii, în special în contextul organizării unui scrutin național, a dotării tehnice și capacităților logistice de care dispun organele electorale. CEC, cu suportul partenerilor de dezvoltare, a suplinit echipamentul electoral prin confecționarea unui nou tip de cabine de vot, și anume cele mobile, fiind utilizate pentru asigurarea respectării secretului votului, în cazul aplicării procedurilor de vot la locul aflării. Totodată, pentru a contracara cazurile de fotografiere sau scoatere a buletinului de vot încredințat alegătorului pentru a-și exercita dreptul de vot în localul secției de votare, s-a regândit conceptul de amplasare a cabinelor de vot în localul secțiilor de votare. Poziționarea nouă a cabinelor de vot, sub unghi de 45°, demonstrează o monitorizare mai eficientă a acțiunilor alegătorilor în secțiile de votare, nefiind viciat în niciun fel secretul votului, fapt confirmat de funcționarii electorali, reprezentanții concurenților electorali și alegători.

Fiind un an electoral, la solicitarea CEC, a fost realizată o evaluare națională a accesibilității instituțiilor care, de regulă, sunt oferite de către administrația publică locală pentru organizarea secțiilor de votare. Evaluarea a arătat că 112 din numărul total de 1974 a locațiilor verificate sunt accesibile, 567 sau 28,72% sunt parțial accesibile, iar 1295 sau 65,6% rămân inaccesibile.

2. Planuri de viitor

Crearea condițiilor optime pentru exercitarea nestingherită de către cetățenii RM a dreptului constituțional de a alege și de a fi ales în cadrul unor alegeri libere și corecte. Procedura votării prin corespondență a fost aplicată prima dată la alegerile din toamna anului 2024 în 6 țări.

Introducerea modalității de vot prin corespondență a avut drept scop facilitarea accesului la procesul de vot al cetățenilor Republicii Moldova aflați în străinătate, precum și crearea condițiilor optime pentru exercitarea dreptului de vot, oriunde s-ar afla alegătorii. În baza propunerilor CEC, a fost extins numărul țărilor, de la 6 la 10, în care s-a implementat votarea prin corespondență la alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025: Statele Unite ale Americii, Canada, Regatul Norvegiei, Regatul Suediei, Republica Finlanda, Islanda, Japonia, Republica Coreea, Uniunea Australiei și Noua Zeelandă. Aceste măsuri de legiferare sunt apreciate drept o continuare logică, firească și necesară a eforturilor instituționale de modernizare a proceselor electorale și de promovare a exercitării efective a dreptului constituțional la vot, prin aplicarea unor instrumente moderne, sigure și conforme cu standardele internaționale în materie electorală.

CEC va strădui și în continuare pe consolidarea reglementărilor și supravegherea finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale. CEC a elaborat, cu suportul Consiliului Europei, proiectul Ghidului privind investigarea infracțiunilor din sfera electorală. Documentul conține explicații și recomandări practice privind metodele și tacticile de investigare a infracțiunilor de corupere electorală, a faptelor de încălcare a modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau a fondurilor electorale și de finanțare ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum.

În vederea examinării alinierii legislației naționale la dispozițiile Directivei 93/109/CE și ale Directivei 94/80/CE, CEC a inițiat, cu suportul partenerilor de dezvoltare, elaborarea unor studii privind bunele practici de organizare a alegerilor europarlamentare și participarea cetățenilor UE la alegerile locale.

2.1. Planuri legislative

CEC va evalua nivelul de realizare a recomandărilor formulate de misiunile naționale și internaționale de observare a alegerilor și va înainta propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ. În acest context, vor fi promovate amendamente la cadrul legal în vederea consolidării drepturilor electorale pentru toate categoriile de cetățeni, în conformitate cu cele mai bune standarde internaționale și europene, inclusiv recomandările misiunilor de observare ODIHR și opiniile Comisiei de la Veneția.

2.2. Implementarea acquis-ului și consolidarea capacităților administrative

- Creșterea accesibilității, incluziunii și eficienței procesului electoral prin implementarea la scară largă a votului prin corespondență pentru alegătorii din afara țării (de la 6 țări în anul 2024, la 10 țări în 2025, iar pentru următorul scrutin național ordinar - în toată lumea);
- Digitalizarea proceselor electorale, inclusiv dezvoltarea Sistemului informațional automatizat de stat "Alegeri" prin implementarea unor noi funcționalități. La această etapă, Sistemul este compus din 16 module, cele mai noi, lansate în 2025, fiind „Lista de Subscripție Electronică” și „Contestații Electorale”. Totodată, a fost inițiată misiunea de audit a Sistemului care va conține și elaborarea caietului de sarcini pentru dezvoltarea unui nou Registru de Stat al Alegătorilor, fapt ce va contribui la îmbunătățirea calității listelor electorale;
- Dotarea logistică corespunzătoare a tuturor secțiilor de votare pentru asigurarea unui proces sigur, accesibil și rapid;

- Asigurarea unei reprezentări egale în funcțiile electivă a femeilor și bărbaților. Legea electorală prevede obligația partidelor politice de a contribui și asigura egalitatea de șanse pentru femei și bărbați atât în organele decizionale interne, cât și în procesul de creare a listelor de candidați, respectând cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Astfel, urmare alegerilor locale generale din 2023, fiecare al patrulea primar ales este o femeie. La alegerile parlamentare din 2021, au fost cele mai multe femei din toată istoria independenței Moldovei: **40 de deputate (39,6%)**. În cadrul alegerilor parlamentare din 28 septembrie, în Parlamentul de legislatură a XII-ea au fost alese **37 de femei (36,63%)**.

Codul electoral prevede condiții speciale ce ar impulsiona participarea femeilor în alegeri. Pentru a fi înregistrat în cursa pentru funcția de deputat, candidatul independent prezintă CEC liste de subscripție care conțin semnăturile a cel puțin 2000 și cel mult 2500 de susținători cu drept de vot. Prin derogare de la această prevedere, o candidată femeie prezintă semnăturile a cel puțin 1000 și cel mult 2500 de susținători cu drept de vot. În scrutinul parlamentar din 2025, dintre cei patru candidați independenți înregistrați în cursa electorală, trei sunt femei.

- Pentru sporirea transparenței în procesul de administrare electorală la nivelul organelor electorale inferioare, a fost inițiată elaborarea unei platforme electronice dedicată reflectării în mod unitar, public și accesibil a activității consiliilor electorale de circumscripție (cece.cec.md). Prin aceasta, CEC urmărește creșterea gradului de transparență a proceselor electorale locale și consolidarea încrederii societății în corectitudinea și uniformitatea administrării electorale;
- Dezvoltarea parteneriatelor cu Rețeaua europeană de cooperare în domeniul electoral (ECNE), unde, la această etapă, CEC are statut de observator, Autoritatea pentru partide politice europene și fundațiile politice europene (APPF) și alte structuri UE, dar și cu autoritățile electorale din statele membre UE în vederea consolidării capacităților administrative ale CEC. În martie 2025, CEC a participat la Conferința anuală a APPF, și a susținut o prezentare despre cadrul legal al Republicii Moldova în domeniul finanțării politice, menționând și provocările cu care se confruntă țara noastră în contextul influențelor străine ilegale, în special în perioada alegerilor din 2024. Pe 1 decembrie 2025, la invitația Comisiei Europene, CEC va participa la sesiunea ECNE, în cadrul căreia va fi prezentat Scutul European al Democrației, obiectivul acestuia fiind consolidarea corectitudinii și integrității proceselor electorale și a altor procese democratice.

Aspecte financiare

Comisia Electorală Centrală este finanțată din bugetul de stat în limita alocațiilor bugetare aprobate prin legea bugetară anuală. Bugetul CEC conține și mijloacele financiare destinate finanțării partidelor politice de la bugetul de stat, cota procentuală constituind 0,1% din veniturile bugetului de stat, cu excepția veniturilor cu destinație specială prevăzute de legislație.

Bugetul alocat CEC nu întotdeauna este suficient pentru realizarea obiectivelor stabilite în documentele de dezvoltare strategică a instituției. Aici se au în vedere investiții în infrastructură și tehnologii, sustenabilitate și dezvoltare. Astfel, CEC beneficiază de sprijinul partenerilor internaționali de dezvoltare. Datorită asistenței acordate de către parteneri, autoritatea electorală reușește să mențină și să îmbunătățească sistemele informaționale, să desfășoare campanii de

informare, precum și să-și consolideze capacitățile pe domenii cheie precum supravegherea și controlul finanțării politice, digitalizarea procesului electoral și altele.

2. FUNCȚIONAREA PARLAMENTULUI ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ

1. Prezentare generală a situației

Potrivit art.60 alineatul (1) din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului RM și unica autoritate legislativă a statului.

Totodată, Constituția consfințește în art.34 dreptul la informație, care reprezintă fundamentul principiului transparenței în activitatea autorităților publice. De remarcat că transparența decizională este conexă și dreptului la administrare, statuat prin art.39 din Constituție, care garantează cetățenilor dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.

Articolul 70 al Constituției atribuie incompatibilitatea calității de deputat cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite cu excepția activității didactice și științifice. RM și-a asumat mai multe angajamente naționale și internaționale în domeniul integrității, având ca scop consolidarea sectorului de integritate, implementarea standardelor internaționale de integritate, adoptarea unor politici pentru prevenirea și combaterea corupției, cooperarea cu partenerii internaționali, adoptarea unor mecanisme eficiente de monitorizare, raportare și evaluare a progreselor în domeniul integrității. Aceste angajamente reflectă eforturile RM de a fortifica încrederea în instituțiile statului și de a promova integritatea ca fundament al guvernării.

1.1. Cadrul legislativ

Competențele Parlamentului, precum și alte reglementări privind funcționarea acestuia sunt reflectate în Legea nr. 797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Acesta reglementează aspecte precum: înființarea și funcționarea Parlamentului; formarea Biroului Permanent și a fracțiunilor parlamentare; alegerea conducerii și a membrilor organelor de lucru; competențele acestora; organizarea lucrărilor parlamentare; procedura legislativă; subiecții și condițiile de exercitare a dreptului de inițiativă legislativă; accesul cetățenilor la informațiile aferente procesului legislativ; organizarea consultării publice; depunerea amendamentelor; dezbaterile proiectelor de lege în lecturi; procedura de vot; formele de control parlamentar; etica și conduita parlamentară; relațiile dintre Parlament și alte autorități; organizarea Secretariatului Parlamentului etc.

Asigurarea transparenței și responsabilității Parlamentului sunt reglementate prin următoarele acte normative:

- Legea nr.239/2008 privind transparența în procesul decizional, care reglementează procedurile prin care autoritățile publice, inclusiv și Parlamentul, trebuie să asigure participarea activă a cetățenilor, organizațiilor neguvernamentale și altor părți interesate în procesul de elaborare a actelor normative;
- Legea nr.100/2017 privind actele normative, care reglementează procedura de avizare, consultare publică și efectuarea expertizei a actelor normative;
- Legea nr.148/2023 privind accesul la informații de interes public, care stabilește procedurile

de solicitare și obținere de informații de la autoritățile publice, tipurile de informații furnizate de autorități, excepțiile de la divulgare și responsabilitățile autorităților publice;

- Hotărârea Parlamentului nr. 149/2023 pentru aprobarea Platformei de dialog și participare civică la procesul decizional al Parlamentului, care are drept scop încurajarea inițiativelor civice, eficientizarea aportului participativ al părților interesate în procesul de luare a deciziilor, contribuind, astfel, la asigurarea transparenței și creșterii credibilității acestuia.

Cadrul național de reglementare care are ca scop cultivarea, consolidarea și controlul integrității în sectorul public sunt reflectate în:

- Programul național de integritate și anticorupție (2024-2028) și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia. Documentul are drept scop consolidarea sistemului național de prevenire și combatere a corupției prin continuarea dezvoltării unei culturi a integrității. Prin implementarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024-2028 se urmărește diminuarea fenomenului de corupție și amplificarea gradului de integritate în sectorul public și privat;
- Strategia națională de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020–2025 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia, care are ca scop realizarea a două obiective majore, precum prevenirea (inclusiv conformitatea cu prevederile cadrului normativ național și cooperarea internațională) și investigația financiară (inclusiv analiza operațională și strategică).

Cu referire la gradul de implementare în legislația națională a altor acte adoptate la nivel UE, precum și acte ale organizațiilor internaționale, este important de menționat că aceste acte nu sunt supuse unei transpuneri directe în legislația națională, ci mai degrabă se constată o preluare a conceptelor și principiilor enunțate în ele. Acest proces de implementare parțială sugerează că, deși există un cadru de referință stabilit la nivelul UE, aplicarea efectivă a acestor acte va fi determinată și de contextul național.

1.2. Cadrul administrativ

Potrivit articolului 141 din Regulamentul Parlamentului, asistența organizatorică, informațională și tehnică în activitatea Parlamentului, a Biroului permanent, a comisiilor permanente, a fracțiunilor parlamentare și a deputaților este asigurată de Secretariatul Parlamentului.

În acord cu prevederile Regulamentului de organizare și funcționare a Secretariatului Parlamentului, Secretariatul își desfășoară activitatea pe anumite domenii, precum: proces legislativ; control parlamentar; cooperare și reprezentare; transparență decizională și management instituțional. Subdiviziunile Secretariatului sunt responsabile de asigurarea transparenței decizionale și responsabilității activității parlamentare, în conformitate cu domeniile sale de competență. Totodată, în cadrul secretariatelor comisiilor permanente este desemnat un consultant principal responsabil de comunicarea și cooperarea cu societatea civilă și părțile interesate.

În cadrul Secretariatului Parlamentului RM a fost creată subdiviziunea responsabilă de controlul integrității profesionale - Serviciul Securitate și Integritate. Serviciul este responsabil de ținerea Registrului dezvăluirilor practicilor ilegale și al avertizărilor de integritate, Registrului declarațiilor

privind conflictele de interese și a Registrului de evidență a cazurilor de influență necorespunzătoare.

2. Planuri de viitor

Pentru a crește capacitățile instituționale privind asigurarea transparenței și responsabilității legislativului, se urmărește implementarea unei platforme sociale pentru a asigura informarea în timp real a părților interesate despre proiectele de acte normative, consultări publice și alte informații de interes public; constituirea consiliilor de experți pe lângă comisiile permanente; asigurarea transmisiunii în direct a ședințelor tuturor comisiilor permanente.

Comisia pentru integrare europeană a Parlamentului Republicii Moldova va contribui la coordonarea eficientă și la monitorizarea proceselor decizionale privind politicile de integrare europeană, în contextul procesului de aderare al Republicii Moldova.

Asigurarea formării continue pentru deputați și funcționarii publici ai Secretariatului Parlamentului în domeniile procesului de aderare la UE, funcția de supraveghere, standardele etice, integritatea, comunicarea și cooperarea cu societatea civilă reprezintă o prioritate setată de către Parlament.

2.1. Planuri legislative

Adoptarea Codului de organizare și funcționare a Parlamentului, care conține *inter alia* prevederi care reglementează:

- garanții împotriva abuzului de adoptare a actelor normative în procedura de urgență;
- metodele de lucru ale comisiilor permanente de anchetă;
- conclucrarea dintre majoritatea parlamentară și opoziție.

Analiza cadrului național de reglementare, precum și angajamentele asumate de către RM și recomandările GRECO, determină necesitatea adoptării reglementărilor referitoare la statutul, etica și conduita deputatului în Parlament, inclusiv adoptarea restricțiilor de post angajare pentru deputați.

ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE

RM s-a angajat să implementeze la nivel intern o serie de instrumente internaționale precum și standarde care garantează principiile fundamentale pentru protejarea și promovarea societății civile. Eforturile de integrare în UE necesită alinierea la cadrul juridic al UE, ceea ce va consolida protecția drepturilor societății civile.

Constituția RM și legile naționale oferă un cadru solid care sprijină funcționarea societății civile prin asigurarea respectării și protejării drepturilor fundamentale. Acest cadru oferă organizațiilor societății civile (OSC sau organizații necomerciale) un mediu prielnic pentru a activa fără impedimente, pentru a fi parte la o guvernare democratică și oferă un mediu previzibil în care societatea civilă poate prospera și se poate angaja într-un dialog semnificativ cu Guvernul.

1. Prezentare generală a situației

Cadrul național de reglementare este compus din mai multe documente strategice interconectate, al căror scop principal este de a asigura o guvernare eficientă, incluzivă și transparentă. Trebuie menționat faptul că OSC sunt o parte activă în elaborarea politicilor publice și au fost pe deplin implicate în elaborarea și consultarea documentelor de planificare strategică care le vizează: Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”; Strategia de reformă a administrației publice pentru anii 2023-2030; Programul de dezvoltare a OSC pentru anii 2024-2027; Planul de acțiuni privind guvernarea deschisă pentru anii 2023-2025.

1.1. Cadrul legislativ

Legea nr. 86/2020 privind organizațiile necomerciale reprezintă cadrul juridic pentru formarea, funcționarea și dizolvarea organizațiilor necomerciale. Ea stabilește principiile asocierii voluntare, autonomia organizațiilor necomerciale în ceea ce privește stabilirea structurilor și activităților lor interne, precum și dreptul de a primi și de a utiliza mijloace financiare atât din surse interne, cât și din surse externe.

Legea nr. 64/2010 privind libertatea de exprimare garantează exercitarea libertății de exprimare și urmărește să stabilească un echilibru între această libertate și protecția onoarei, demnității și vieții private a persoanelor. Legea stabilește cadrul juridic pentru mass-media și alte canale de comunicare publică, asigurând societății civile libertatea de a disemina informații și opinii fără restricții nejustificate.

Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional este un garant al dreptului de implicare a organizațiilor societății civile în procesul de elaborare a politicilor. Aceasta mandatează autoritățile publice să informeze, să consulte și să implice OSC în toate etapele procesului decizional, de la elaborarea inițială a politicilor până la adoptarea finală a actelor juridice. Legea prevede mecanisme specifice de transparență, cum ar fi consultările publice, audierile și publicarea proiectelor de legi, permițând reprezentanților domeniului asociativ să contribuie și să influențeze în mod eficient rezultatele politicilor.

1.2. Cadrul administrativ

Capacitatea de punere în aplicare și executare a autorităților de stat este structurată pe diferite niveluri de guvernare, fiecare jucând un rol propriu în asigurarea faptului că politicile, legile și reglementările sunt aplicate în mod eficient. Această capacitate este esențială pentru menținerea statului de drept, protejarea drepturilor omului și promovarea transparenței și responsabilității în cadrul Guvernului.

La nivel legislativ, Parlamentul Republicii Moldova este principalul organism responsabil pentru elaborarea și adoptarea legilor care reglementează toate domeniile, inclusiv sectorul societății civile. Capacitatea Parlamentului de a adopta o legislație eficientă este susținută de mai multe comisii permanente, fiecare concentrându-se pe diferite domenii de politică, cum ar fi administrația publică, dezvoltarea regională, drepturile omului și finanțele. Aceste comisii fac parte integrantă din asigurarea faptului că legile sunt revizuite în detaliu, dezbătute și aliniate atât la interesele naționale, cât și la obligațiile internaționale.

Cancelaria de Stat este principala instituție la nivel central responsabilă de elaborarea cadrului regulator. În cadrul Cancelariei de Stat, Direcția pentru drepturile omului și cooperarea cu societatea civilă coordonează cooperarea cu societatea civilă și sprijină punerea în aplicare a politicilor privind drepturile omului. În anul 2025, statele de personal ale Direcției au fost suplinite cu o funcție suplimentară pe domeniul cooperării cu societatea civilă. Responsabilitățile mai largi ale Cancelariei de Stat includ monitorizarea punerii în aplicare a politicilor guvernamentale de cooperare cu societatea civilă, a priorităților de guvernare deschisă, și asigurarea faptului că RM își îndeplinește obligațiile internaționale, în special în domeniul drepturilor omului.

2.1. Planuri legislative

Adoptarea de amendamente la cadrul juridic pentru a proteja drepturile și oferi garanții apărătorilor drepturilor omului.

Adoptarea amendamentelor necesare pentru transpunerea Directivei (UE) 2024/1069 privind protecția persoanelor care participă la viața publică împotriva cererilor nefondate sau a procedurilor judiciare abuzive (procese strategice împotriva participării publice).

Modificarea Legii nr.239/2008 privind transparența în procesul decizional ca urmare a unui exercițiu de evaluare și de aliniere a cadrului normativ național la Recomandarea (UE) 2023/2836 a Comisiei din 12 decembrie 2023 referitoare la promovarea implicării și a participării efective a cetățenilor și a organizațiilor societății civile la procesele de elaborare a politicilor publice.

2.2. Implementarea acquis-ului și consolidarea capacităților administrative

În vederea sporirii eficienței proceselor administrative referitoare la organizațiile necomerciale (asociații publice, syndicate, asociații patronale, partide politice, grupuri de acțiune locală etc.) către finele anului 2026 se preconizează crearea și asigurarea funcționării noului sistem informațional automatizat Registrul de stat al unităților de drept (SIA RSUD), care va permite automatizarea procesului de înregistrare și dizolvare de stat, inclusiv a organizațiilor necomerciale.

Pentru consolidarea sustenabilității financiare a organizațiilor necomerciale, în anul 2025 a fost inițiată elaborarea Ghidului cu orientări metodologice pe diferite forme de finanțare din mijloace publice (finanțare nerambursabilă, achiziții publice, mecanismul 2%, antreprenoriat social) pentru facilitarea accesului organizațiilor necomerciale la mecanismele de finanțare de stat. Pe lângă organizarea sesiunilor de prezentare a Ghidului, în 2026-2027 se planifică realizarea campaniilor anuale de informare pentru promovarea mecanismului de desemnare procentuală, cu un accent deosebit pe nivelul regional și local în vederea creșterii numărului de participanți.

În vederea îmbunătățirii calității și transparenței proceselor de consultare publică, la nivel central și local, mecanismele de consultare publică vor respecta principiile de incluziune și participare publică a societății civile și cetățenilor la procesul decizional. La o etapă avansată este modernizarea platformei consultative online particip.gov.md, fiind perfecționată interfața portalului, precum și dezvoltate aspectele specifice ale platformei de asigurare a transparenței, consultării, feedback și monitorizării procesului decizional al autorităților publice. Pentru organizarea eficientă a activității platformelor consultative permanente instituite în toate autoritățile publice centrale, precum și formarea funcționarilor publici pentru aplicarea eficientă a standardelor de transparență și participare publică, a fost lansată cea de a II-a ediție a Rețelei

TeConsult.

Adițional, prin elaborarea cursului online privind Guvernarea deschisă, se urmărește crearea resursei de referință la nivel național pentru consolidarea competențelor instituționale și pentru dezvoltarea unei culturi a transparenței, responsabilității și participării publice în procesele decizionale ale autorităților publice din Republica Moldova. Pe parcursul anilor 2026– 2027 se planifică promovarea modelelor de bune practici de consultare publică și transparență în procesul decizional la nivel local. În acest scop, un Ghid de bune practici privind transparența și consultarea publică la nivel local este în proces de elaborare, precum și o echipă de formatori - în proces de instruire.

2. Aspecte financiare

În aspect financiar, pentru anii 2026-2027, costurile de implementare a planurilor pe termen mediu pentru asigurarea unui mediu favorabil activității organizațiilor societății civile și a apărătorilor drepturilor omului, constituie 4,2 mil. lei, dintre care pentru măsurile legislative - 337 mii lei (8%) și pentru măsurile de consolidare a capacităților administrative - 3,9 mil. lei (92%).

Pe ani aceste costuri se repartizează după cum urmează: 2026 – 3,9 mil. lei; 2027 - 350 mii lei.

Costurile măsurilor propuse urmează a fi finanțate din următoarele surse: 34% sau 1,4 mil. lei - din mijloacele bugetului de stat, 50% sau 2,1 mil. lei - din asistență externă, pentru alte 17% sau 700 mii lei sursa de finanțare urmează a fi identificată.

mii lei

	2026	2027	Total
Finanțare subcapitol Rolul Societății Civile, dintre care:	3887	350	4237
Măsurile Legislative	337	0	337
Măsurile de consolidare a capacităților instituționale	3550	350	3900
inclusiv:			
Acoperite BS	1437		1437
Asistența externă	2100	0	2100
Costuri neacoperite	350	350	700

Pentru realizarea acțiunilor planificate la Componenta FID, costurile totale estimate sunt de 16.705.00 mii lei (\approx 16,705 milioane lei), conform analizei necesarului financiar.

Detaliat, costurile sunt repartizate astfel:

- 135,000 mii lei pentru elaborarea actelor normative.
- 16,570 milioane lei pentru implementarea acquis-ului și consolidarea capacităților administrative.